

Domfældte udviklingshæmmede

- Tidsubestemte foranstaltninger

Specialområde Udviklingshæmning og ADHD (SUA)

Line Søgaard, Kriminolog – lisoki@rm.dk

Introduktion

Rapport, foråret 2020

Del 1: Den strafferetlige håndtering af domfældte udviklingshæmmede

- Et historisk perspektiv
- Et nutidigt perspektiv

Del 2: Borgernes oplevelser

- Hvad vil det sige at have en tidsubestemt foranstaltningsdom?
- Hvad betyder det ikke at kende til dommens udløbsdato?
- Hvad skal der ifølge borgerne til for at dommen ændres eller ophæves?

Interesse

Straf eller foranstaltning?

Tidsubestemte foranstaltninger

Borgernes oplevelser

Problemstilling

Hvordan oplever domfældte voksne med udviklingshæmning at være idømt en tidsbestemt foranstaltning?

Hvordan besvarede jeg min problemstilling?

Otte kvalitative interviews med domfældte udviklingshæmmede, som alle er anbragt med en tidsbestemt foranstaltningsdom på et §108-botilbud i socialt regi

- April 2019
- Interviewene foregik i borgernes egne lejligheder/værelser eller i botilbuddenes fællesarealer

Præsentation af borgere

Borgerne i denne undersøgelse er i aldersgruppen 20-45 år

Samtlige borgere er ikendt en tidsbestemt foranstaltning, men har forskellige domstyper:

- To borgere har en domstype 2
- Tre borgere har en domstype 3
- To borgere har en domstype 4
- Domstypen er ukendt for den ottende borger

Domsanbringelsens varighed er forskellig for de otte borgere, men størstedelen har været en del af systemet i mange år

- 1-6 års domsanbringelse
- 9-15 års domsanbringelse

Tidsbestemte foranstaltninger ... Tid – en usynlig del af hverdagslivet?

"Hver evig eneste dag når jeg står op, det er det første, jeg tænker: 'Hvornår kommer jeg ud?' Og det er det sidste jeg tænker på, inden jeg går i seng. Det kan være meget stressende, og nogle dage bliver du eddermame ked af det. Der har været nogle tårer på den konto. Fordi, du ved aldrig, hvornår du kommer videre".

Tidsubestemte foranstaltninger

"Drømme, det er det, der holder os kørende. Altid. Det er sådan noget, der har holdt mig kørende i al den tid, før jeg kom her. Hvordan mit liv kunne have været og alt sådan nogle ting. Nu kan man ikke rigtig drømme om det... man kan ikke rigtig drømme om, hvordan det kunne have været, fordi nej... det falder til jorden med det samme, når du tænker på det. Du kan ikke rigtig forestille dig, hvordan dit liv ellers ville være. Fordi, du sidder bare her og kigger"

Tidsubestemte foranstaltninger

Det gør sig kun i enkelte tilfælde gældende, at tidsubestemtheden ikke synes at påvirke borgernes hverdag på botilbuddet

- Et eksempel herpå er en borger med en forstaltningsdom i henhold til domstype 4

Rammerne for anbringelsen er afgørende

Tidsubestemte foranstaltninger

"Der kunne gå 25 år hvis det skulle være sådan, ikke. Eller 20, eller 15 eller hvad det nu kunne være. Det er jo ikke til at vide, hvor lang tid sådan en er. Og det var lidt frustrerende... jeg tænkte, puha, bare den ikke kommer til at være så længe"

Tidsubestemte foranstaltninger

"Jeg tænkte, nu skulle det bare være slut. Altså, så var det bare med at opføre sig ordentligt og ikke lave nogen narrestreger eller noget (...) Det er jo bare at bide i det sure æble, og så er der bare en vej, og det er jo bare frem ad i stedet for".

Tidsubestemte foranstaltninger

Positive forventninger og motivation for en fremtid uden dom
... Kan det fastholdes, hvis uvisheden blot fortsætter år efter år?

Afslagene har en demotiverende effekt

- Livet giver ikke mening med en dom på ubestemt tid

Manglende og modstridende retningslinjer

Usikkerhed

- Hvad kræver en domsændring eller -ophævelse?
- Hvad kan jeg selv gøre?
- "At opføre sig ordentligt"

Manglende og modstridende retningslinjer

Juridisk gråzone mellem serviceloven og straffeloven

"Jeg tror ikke, der er så meget, jeg kan gøre. Altså, jeg ved det... altså generelt, som jeg kan forstå på det, så er der ikke rigtig nogen vej for os, der har behandlingsdomme og anbringelsesdomme og alt det der"

Manglende og modstridende retningslinjer

"Jeg tænkte, hvad skal jeg gøre mere... altså, hvad skal jeg give for at komme ud. Og når man så finder ud af, der er ikke rigtig nogen beskrivelse på, hvad man skal gøre, så bliver man sådan lidt, hvad fanden er det for noget... Jeg havde kæmpet i to eller tre år, og jeg fik ikke rigtig noget ud af det. Så, jeg stoppede med at gå på arbejde og sådan nogle ting... og bare blive herinde på mit værelse"

Manglende og modstridende retningslinjer

B: *"Det bliver aldrig bedre og bedre, selvom jeg overholder de ting, de siger. Så bliver den jo aldrig lavet om. Dommen".*

I: *"Hvad tror du, der skal til, for at dommen ændrer sig?"*

B: *"Jeg ved det ikke. Jeg har snart prøvet alt"*

Manglende og modstridende retningslinjer

"Der har jeg virkelig været helt dernede, hvor man tænker, 'Der er kraftedme langt op'. Og hvor man så tænker, 'Kommer jeg egentligt op igen?'"

Manglende og modstridende retningslinjer

Problematiske, at borgerne ikke oplever, at de selv har indflydelse på, om dommen ændres eller ophæves

Manglende mening med tilværelsen

Institutionsneurose (Barton, 1970'erne)

- En tilstand, hvor individet mister følelsen af individualitet, og hverken har motivation eller interesse for sig selv eller omverdenen

En straf?

"Straf er en retlig reaktion, som indebærer en lidelse af personlig eller økonomisk art, og som tilføjes en person, der bebrejdes en foretagen lovstridig handling, således at indgrebets intensitet afhænger af lovovertrædelsens grovhed" (Greve 2002)

Greve, Vagn (2002): *Straffene*. 2. udgave, 1. oplag. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

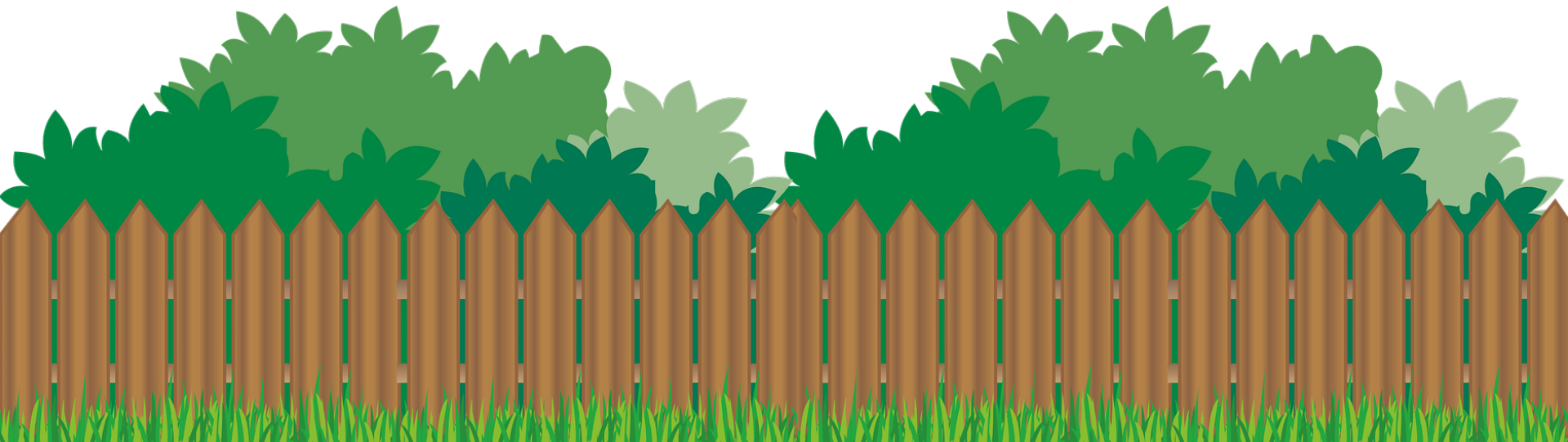
En straf?

"Jeg kan ikke forstå, hvorfor andre de kan komme ud at rejse i udlandet og sådan noget, når jeg kæmper en stor kamp for bare at få lidt flere timer i byen. Så, jeg kan ikke forstå det. Men personalet de siger, jamen det er fordi, vi har forskellige domme"

"Det undrer mig lidt, at der er nogen, der har samme dom som mig, og som må mere end mig. Det giver jo ingen mening"

En straf?

"Hvis man ikke er stærk nok, så hopper man faktisk lige i fælden med at hoppe herfra. Det gør man"

At afsone i et fængsel

Proportionalitetsprincippet

- En foranstaltning for domfældte udviklingshæmmede kan ikke sammenlignes med, hvad den begåede forbrydelse ville have givet af straf i det ordinære sanktionssystem

Alligevel er det netop det, som borgerne gør...

"Hvis jeg var kommet i et normalt fængsel, så havde jeg fået cirka tre år. Og for god opførsel så havde jeg været ude efter 1 år og 5 måneder eller sådan noget, ikke også. Så det var lidt surrealistisk pludselig at sidde fast i sådan et system som det her"

At afsone i et fængsel

"Jeg vil hellere sidde i fængsel end at være her. Og det har jeg også sagt til personalet, chefen og alle mulige andre. Fordi, i fængslet der ville jeg få et år og tre måneder, for det jeg har gjort. Nu har jeg været inde i snart fire år. Når man kommer ind at sidde i fængslet... det kommer an på, hvad for en dom, man får, men altså... den dom jeg ville få, der ville... så havde jeg været ude for lang tid siden. Opbygget et nyt liv. Så... det er lidt hårdt at have en dom på ubestemt tid"

"Der er ikke noget godt at sige om det her sted her. Tværtimod. Altså, det er et forfærdeligt sted det her. Så det er det, jeg har at sige til det. Hvis jeg nogensinde vidste, jeg skulle ende her... er du sindssyg mand. Jamen, jeg havde ikke engang turde at gøre det, som jeg har gjort. Hvis jeg vidste, at jeg nogensinde skulle ende her, så havde det set anderledes ud"

At afsone i et fængsel

“Man sidder bare i et system, hvor du ikke ved, hvornår du er fri ligesom alle andre i et normalt fængsel. De har en dato, et klokkeslæt. Det har vi ikke. Nogen har en tidsbestemt dom, og nogen har en ubestemt dom. Jeg har en ubestemt. Og den uvished, den er meget trykket at arbejde med... Du skal gøre alting snore lige, ellers kommer du ikke nogle steder”

“De (voldsmænd, red.) bliver sluppet fri efter et halvt år, tror jeg, hvis de opfører sig pænt og alt det der... og her kan vi jo ikke, bare fordi vi opfører os pænt, så sker der jo ikke noget. Der sker ikke noget ved os. Altså, jeg synes, at vi som der måske ikke er ligesom alle andre mennesker, vi bliver straffet mere end vi skulle. Altså, der er nogen af os, der jo faktisk er på en okay vej. Som ikke har lyst til at begå kriminalitet mere”

En kriminalpræventiv indsats? - Indsatser

Borgerne har vanskeligt ved at udpege indsatser med et kriminalpræventivt formål

Der peges dog på indsatser, der bidrager til en positiv hverdag...

"Jeg vil gerne bevise overfor mig selv, jeg kan klare noget uden at lave ballade. Uden at være aggressiv. Uden at skade andre. Det er kun noget, man lærer sig selv... Der er ikke nogen, der har været inde over, der er ikke nogen mennesker, der har hjulpet mig med at forstå alle de her ting, jeg har... det er kun mig selv. Altså, hvis man ikke er god til at åbne munden, så får man ikke noget hjælp"

En kriminalpræventiv indsats? - Beskæftigelse

- Halvdelen af borgerne er ikke beskæftiget
- Tre borgere arbejder i dagsbeskæftigelsen
- En borger er beskæftiget uden for tilbuddet

Forskellige oplevelser af at være beskæftiget...

En kriminalpræventiv indsats? - Beskæftigelse

"Jamen, det er jo ikke rigtigt noget arbejde. Altså, jeg har jo arbejdet før. Det er jo bare at vande blomster, planter eller sådan noget. Ellers sidder man bare og drikker kaffe, så det er jo ikke rigtigt noget arbejde. Men de kalder det for et arbejde".

"Jeg føler ikke rigtigt, jeg har nogen dom længere. Fordi, jeg bare kan gøre som jeg vil nu jo. Så jeg føler faktisk det bare er almindeligt arbejde nu og så aktivitet ved siden af".

En kriminalpræventiv indsats? - Beskæftigelse

Borgerne mangler **meningsfuldt indhold** i deres hverdag

- Et ønske om at være beskæftiget inden for et område, der giver mening for den enkelte borger
- At være vigtig for nogen

Borgerne oplever det som vanskeligt at finde beskæftigelse uden for botilbuddet...

"Fordi, der slår din fortid dig i hovedet, inden du er startet med at finde noget. Der skal være klare linjer omkring hvordan og hvorledes tingene skal foregå. Så skal man til at søge ved statsadvokaten, og statsadvokaten skal give lov til det, og... det stresser mig".

En kriminalpræventiv indsats? - Beskæftigelse

Manglende indhold i hverdagen påvirker borgerne i en negativ retning

Selv- og medbestemmelse – men inddrages den enkelte borger tilstrækkeligt i, hvad vedkommende oplever som meningsfuldt i *sin* hverdag?

Beskæftigelse kan have en positiv indvirkning på borgernes hverdag og dømsforløb generelt

En kriminalpræventiv indsats? - Sociale fællesskaber

Borgerne oplever, at deres hverdag forbedres gennem kontakt med personalet, venner og familie

Udgang anvendes til at besøge venner og familie for de fleste borgere

- Det gælder dog for en af borgerne, at han ikke oplever at kunne socialisere sig under sin udgang. Det kræver, at han fortæller andre om sin situation, hvilket han ikke har gode erfaringer med fra tidligere...

En kriminalpræventiv indsats? - Sociale fællesskaber

B: "Man kan ikke rigtig mødes med nogen, synes jeg ikke. Fordi, så skal man til at forklare, 'Nå, nu skal jeg hjem her lige om... jeg skal være hjemme om en halv time', og sådan nogle ting. Og så skal jeg, hvad kan man sige, så det der med, man skal forklare et andet menneske omkring sådan noget, det er svært. Generelt er det bare svært at forklare andre mennesker, hvordan det hænger sammen sådan noget her, synes jeg"

I: "Hvad er det, der er svært ved at skulle forklare det?"

B: "Jeg oplever, når jeg så har forklaret, hvorfor jeg sidder sådan et sted som det her og alt sådan nogle ting... Jeg oplever, at folk de siger, at det er lige som et hotel at være sådan et sted som det her. Men det er det ikke. Der er jo mange ting i det, altså... mere end man går rundt og tror"

En kriminalpræventiv indsats? - Sociale fællesskaber

“Det er vigtigt for mig, at jeg har nogen venner, som ikke tager stoffer, der ikke er voldelige, og der... der accepterer mig. Altså, at de kan respektere mig, som jeg er”.

En kriminalpræventiv indsats? - En problematik...

Indsatser som omfatter socialpædagogiske tiltag, behandling, beskæftigelse og sociale fællesskaber

- Men hvad med det kriminalpræventive formål?

Kender borgerne til indsatsernes formål?

En kriminalpræventiv indsats? - En problematik...

"Altså, det er... det er bare med at få tiden ud. Se nogle dvd-film, se noget fjernsyn og så drikke noget kaffe og det ene og det andet. Altså, det er jo bare med at få tiden ud og håbe på, at dem der sidder deroppe [peger mod himlen], de høje herrer og de høje damer der, at de snart tager sig sammen og finder ud af, at [navn], han er snart parat til at komme ud. Det er det eneste, jeg venter på".

Opsamling

Borgerne oplever en tidsubestemt foranstaltning som en straf, en lidelse af personlig art

- Underlagt udgangsbekendtgørelsen og begrænsning i forhold til valg af bopæl og beskæftigelse
- Risikoen for recidiv er afgørende i fastsættelsen og opretholdelsen af en foranstaltning
- Er det en straf?

Udviklingshæmmede, kriminelle som ikke kriminelle, har siden anstaltsbyggeriet i 1600-tallet været anbragt under samme tag

Borgerne er frustrerede over, at de ikke har samme betingelser som deres medbeboere

- Sammenblanding af behandlingsmæssige og strafmæssige synspunkter
- Forskelsbehandling i praksis, som medvirker til, at borgerne føler sig straffet

Opsamling

Borgere med udviklingshæmning kategoriseres fortsat som en særlig gruppe af kriminelle

- Er det etisk korrekt at anvende borgernes funktionsnedsættelse som grundlag for at idømme længere domme end til øvrige kriminelle?
... Domme, som er vanskelige at få ophævet, fordi betingelserne og rammerne er svære at leve op til?
- Borgere har behov for en anden form for støtte, end der tilbydes i Kriminalforsorgens regi...
 - Men hvorfor idømmes borgere med udviklingshæmning generelt længere domme end kriminelle i det ordinære strafferetssystem?
 - Voldsdomme udløser eksempelvis ikke en tidsubestemt dom i det ordinære strafferetssystem

Opsamling

Domfældte udviklingshæmmede er en glemt borgergruppe på flere områder...

- Hvorfor blev menneskerettigheder og retsprincipper for domfældte udviklingshæmmede ikke et opmærksomhedspunkt i 1970'erne?
- Hvorfor blev tidsubestemte foranstaltninger for domfældte udviklingshæmmede ikke anset for at være uretfærdige, uhensigtsmæssige og ineffektive? Og hvad med borgernes retssikkerhedsprincipper?
- Fokus på lange behandlingsdomme for borgere, der er vurderet uegnet til straf som følge af psykisk sygdom
 - Bør udviklingshæmmede borgere ikke få tilsvarende opmærksomhed?